

Landsbygds- och
infrastrukturdepartementet
li.remissvar@regeringskansliet.se
kopia till
li.transport.remissvar@regeringskansli
et.se.

DATUM 2026-08-31

DIARIENUMMER LM2026/070788

MOTTAGARENS DIARIENUMMER LI2025/01476

Yttrande över Trafikverkets rapport beträffande regeringsuppdrag: Utredning om förenklingar vid åtgärder på det nationella och regionala vägnätet

Lantmäteriet ställer sig positivt till ambitionen att effektivisera samhällsbyggnadsprocessen men understryker de fastighetsrättsliga utmaningarna i frågor som rör markåtkomst och äldre detaljplaner.

Lantmäteriet lämnar följande synpunkter på remissunderlaget.

Övergripande bedömning

Det remitterade förslaget innebär att ansvaret för markåtkomst och inlösen i viss utsträckning överförs från staten till kommunerna. Avsikten är att mark för statlig infrastruktur i ökad omfattning ska tillhandahållas genom inlösen enligt plan- och bygglagen (PBL) i stället för genom ianspråktagande med stöd av vägplan. Enligt 5 kap. 15 § PBL ska lantmäterimyndigheten under samrådet särskilt verka för att detaljplaneförslaget är förenligt bland annat med bestämmelserna om fastighetsindelning och servitutsåtgärder. Förslaget medför att i syfte att säkerställa att den föreslagna vägåtgärden kan genomföras utan en vägplan, kommer fastighetsrättsliga förutsättningar i större utsträckning bedömas redan i detaljplaneprocessen. Lantmäteriet bedömer att den föreslagna ändringen kan ge positiva effekter, även om den föreslagna förändringen innebär att ett ökat anslagsfinansierat resursbehov uppstår för myndigheten i förhållande till nuvarande process, där bedömningarna i förrättning finansieras genom avgifter. Lantmäteriets anslagsfinansierade medverkan i det tidiga skedet kommer därmed att öka i omfattning, en omständighet som inte har beaktats i rapportens konsekvensbedömning.

Markåtkomst och inlösen

ENSKILT HUVUDMANNASKAP

Det är inte ovanligt att enskilt huvudmannaskap gäller för allmän plats, vilket innebär att förslaget om lättnader i 10 § väglagen (VägL) i dess förslagna utformning i huvudsak inte kommer att omfatta sådana detaljplaner. Detta medför en risk för att många områden faller utanför reformens tillämpningsområde. I remissunderlaget uttrycks att förslaget ger kommunerna ökat incitament att ersätta äldre byggnads- och avstyckningsplaner med nya detaljplaner för att möjliggöra kommunalt huvudmannaskap. Ett sådant brett övertagande av huvudmannaskapet framstår enligt Lantmäteriets bedömning som realistisk ur ett praktiskt och ekonomiskt perspektiv. Detta gäller särskilt i områden där genomfart för statlig väg sker genom tätorter som i sin helhet omfattas av detaljplaner med enskilt huvudmannaskap för allmän plats, och kommunen saknar rådighet över marken.

Prövning av nya planer i syfte att ersätta äldre sådana kan härutöver utlösa omfattande utredningsbehov, enligt bland annat miljöbalken och kulturmiljölagen, avseende frågor som inte var aktuella när de äldre planerna togs fram. En ny detaljplaneprövning inom äldre tätortsmiljöer kan därför leda till komplexa överväganden avseende andra frågor, utöver och utan samband med vägfrågan. Detta utgör en omständighet som kan komma att hämma en kommuns incitament att genomföra detaljplanejustering.

En ändring av huvudmannaskapet för allmän plats kan ofta även avse andra allmänna platser i en tätort, än sådana som också utgör allmän väg, och behöva ske samlat i ett sammanhang. Detta kan i sin tur innebära behov av omfattande utredningar och förhandlingar av bland annat ekonomisk art. Det är ytterligare en omständighet som kan komma att minska kommunens incitament att genomföra en detaljplanejustering av föreslagen typ för ett isolerat (mindre) område. En fullständigt genomförd analys av dessa omständigheter och av konsekvenserna härför saknas i remissunderlaget.

HANTERING AV ÄLDRE MARKRESERVAT

Lantmäteriet vill även uppmärksamma problematiken beträffande markreservat i äldre detaljplaner. Det finns i dagsläget ett stort antal anläggningar, exempelvis broar, vilka i detaljplan har reglerats med markreservat över underliggande kvartersmark. Rättighetsfrågan har ofta blivit löst med servitut eller äldre vägrätt. Det saknas lagstöd för kommunen att lösa in ett sådant utrymme med äganderätt. Om en utvidgning av sådana områden behövs, bedöms det föreslagna undantaget inte vara tillämpligt, vilket innebär att en fullständig vägplan eller järnvägsplan alltför kommer att erfordras för att reglera markåtkomst och rättigheter.

ERSÄTTNING

I rapporten anges att det föreligger en risk för att markägare kan komma att erhålla dubbel ersättning. Lantmäteriet bedömer att den risken är begränsad. Genom den officialutredningsplikt som råder och lantmäterimyndigheternas fastighetsrättsliga kompetens kan tidigare utbetald ersättning identifieras och sedan beaktas i samband med förrättning.

Markåtkomst för åtgärder på järnväg inom detaljplan

I underlaget görs gällande att område avsett för järnväg, vilket planläggs som kvartersmark för allmänt ändamål (exempelvis "Trafik"), skulle kunna lösas in med stöd av FBL.

Enligt gällande rätt saknar FBL särskilda regler för inlösen av kvartersmark för allmänna ändamål. De förenklade mekanismerna för marköverföring genom fastighetsreglering i FBL är strikt kopplade till specifika förutsättningar. Av 5 kap. 8 a § FBL följer att tvångsvis överföring av äganderätt till (del av) fastighet, utan att hänsynstagande behöver ske till skyddet för enskilt intresse enligt 5 kap. 8 § FBL, endast får ske om marken skulle ha kunnat lösas in som allmän plats med kommunalt huvudmannaskap enligt 6 kap. 13 § PBL. Eftersom järnväg i detaljplan vanligtvis utgör kvartersmark är denna bestämmelse inte tillämplig. Enligt 5 kap. 8 b § FBL medges visserligen fastighetsreglering för järnvägsändamål utan att hänsynstagande behöver ske till nämnda skydd enligt 5 kap. 8 § FBL, men detta kräver uttryckligen en järnvägsplan fastställd enligt lagen (1995:1649) om byggande av järnväg.

Förslaget innebär ingen förändring avseende åtgärder på järnväg som avses genomföras utan järnvägsplan inom sådana områden. I den mån överenskommelse inte först träffats med berörda fastighets- eller rättsägare, kommer sökanden även fortsatt att vara hänvisad till en inlösenprocess vid domstol enligt PBL:s bestämmelser eller vara begränsad till de mindre fastighetsförändringar som tvångsvis kan vara tillåtna enligt 5 kap. 8 § FBL.

Konsekvenser

Förslaget innebär en förskjutning av Lantmäteriets bedömningar, från att dessa sker vid avgiftsfinansierad förrättning till att de aktualiseras i den för Lantmäteriet anslagsfinansierade detaljplaneprocessen. I rapporten redovisas inte den förväntade volymen av ärenden som kommer att omfattas av de föreslagna ändringarna i 10 § Väglagen, därför går det inte att bedöma i vilken omfattning förslaget kommer att påverka Lantmäteriets anslagsfinansierade verksamhet. Detta, i kombination med en potentiell ökning av komplexa frågor avseende äldre tätortsmiljöer, lägger en större tyngdpunkt på Lantmäteriets anslagsfinansierade uppdrag. Lantmäteriet noterar att det i rapporten saknas en redovisning av förslagets konsekvenser avseende lantmäterimyndigheten/Lantmäteriet.

Beslutande

Lantmäteriets beslut i detta ärende har fattats av generaldirektör Fredrik Holmberg efter föredragning av juristen Ester Solmenius. I den slutliga handläggningen har verksamhetsområdeschef Arwid Dahlberg, enhetschef Catharina Hökby och lantmätaren Thomas Holm medverkat.

För Lantmäteriet

Fredrik Holmberg